

Dominik Figiel

Nacjonalistyczne koncepcje wychowania we współczesnej myśli narodowo-radykalnej

---

Ogrody Nauk i Sztuk 2, 87-100

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NACJONALISTYCZNE KONCEPCJE WYCHOWANIA WE WSPÓŁCZESNEJ MYŚLI NARODOWO-RADYKALNEJ

Współcześnie mamy do czynienia z ruchami narodowymi skoncentrowanymi wokół idei nacjonalizmu, czy też narodowego radykalizmu, takimi jak: Narodowe Odrodzenie Polski, Obóz Narodowo-Radykalny, Falanga, Nacjonalistyczne Stowarzyszenie Zadruza, Młodzież Wszechpolska. Większość organizacji prezentuje poglądy będące recepcją idei i tradycji ruchu narodowego wieku XX. Jednak wszystkie wspomniane ugrupowania, organizacje, czy też ruchy polityczne, skoncentrowane są wokół idei nacjonalizmu.

POGLĄD NA NACJONALIZM

Termin „nacjonalizm” po raz pierwszy został użyty w roku 1789 przez A. Barruela i był powszechnie uznawany za doktrynę polityczną lub ruch polityczny. Sama zaś idea nacjonalizmu zrodziła się podczas rewolucji francuskiej wraz z pracami Jeana-Jacquesa Rousseau uważanego za ojca nowożytnego nacjonalizmu¹.

Z jednej strony nacjonalizm dotyczył „powstającej klasy średniej, którą pociągały idee jedności narodowej i rządu konstytucyjnego”², z drugiej, stał się „pod koniec XIX wieku powszechnym ruchem, wraz z rozpowszechnianiem się flag, hymnów narodowych, poezji patriotycznej i literatury, publicznych obchodów i świąt narodowych wraz z rozwojem edukacji na poziomie podstawowym, masowej umiejętności czytania i pisania i upowszechnieniu się gazet”³. Gdy zaczął zawierać poglądy związane ze spójnością społeczną, porządkiem i stabilnością, zwłaszcza w obliczu rosnącego wyzwania ze strony socjalizmu, który wyrażał ideę rewolucji społecznej i solidarności międzynarodówki robotniczej, stał się coraz bardziej szowinistyczny i ksenofobiczny⁴.

Również *rasizm* to słowo, które wymieniane jest na ogół jednym tchem ze słowami *faszyzm* i *nacjonalizm*⁵. Na krótko rasizm oferował nacjonalizmowi *naukowy* fundament i perspektywy imperialnej ekspansji, jednak okazał się pasożytniczym implantem⁶. Dlatego też w późniejszym okresie nacjonalizm był utożsamiany z rasizmem.

Podstawowa idea nacjonalizmu mówi o tym, że naród, jako grupa ludzi, których łączy wspólna kultura i tradycje jest lub powinien być główną zasadą organizacji politycznej⁷, jak również, „że jednostki polityczne powinny pokrywać się z jednostkami narodowościowymi”⁸.

Ważne staje się jednak „wiązanie wątków etnicznych i państwowych, co pozwala na określenie etnicznych ideologii głoszących pogląd, że grupa reprezentująca własną wersję takiej ideologii powinna być siłą dominującą w państwie narodowym jako organizmie zdominowanym przez jakąś grupę

¹ A. Haywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007, s. 165-166.

² Tamże, s. 166.

³ Tamże.

⁴ Tamże, s. 167.

⁵ J. Tomaszewicz, *Rasa przeciw narodowi. Rasizm a nacjonalizm – uzupełnienie się czy wykluczenie?*, [w:] B. Grott (red.), *Różne oblicza nacjonalizmu*, Kraków 2010, s. 243.

⁶ Tamże, s. 256.

⁷ A. Haywood, *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007, s. 169.

⁸ E. Gellner, *Narody i nacjonalizm*, Warszawa 1991, s. 9-10.

etniczną, roszczącą sobie pretensje do wyłącznego reprezentowania go na poziomie prawno-legislacyjnym i symbolicznym⁹.

Dodać należy za encyklopedią PWN, że nacjonalizm w swej praktyce „dąży do posiadania przez naród własnego państwa, albo dąży do maksymalnego ujednoczenia jego populacji, przez asymilację lub eliminację grup narodowo obcych; skrajna postać tej ideologii jest zwana przez jej krytyków szowinizmem”¹⁰.

Polscy narodowi radykałowie, określający się mianem nacjonalistów, zmierzają do tego, aby nie nazywano ich szowinistami utożsamianymi z narodowym socjalizmem/faszyzmem, nie chcą też być myleni z nazistami/faszystami. Proponują, aby prawidłowe rozumienie nacjonalizmu było „pierwszym pomostem do walki z nowym porządkiem świata”¹¹. Redefinicja pojęcia nacjonalizmu będzie „gwarantem wolności narodowej, osobistej i pokoju między narodami, a nie prymitywnym egoizmem narodowym i szowinizmem”¹². M. S. Żochowski w nacjonalizmie ujmuje pierwiastek katolicki, którego istotą „jest poszanowanie indywidualności i godności narodu oraz przyznanie mu w pełni prawa do życia i rozwoju własnej tożsamości. Powiązanie katolicyzmu z nacjonalizmem wyraża się w przekonaniu, że do Boga dąży się przez pracę dla narodu, przez co wysiłki doczesnych jednostek są przedłużone w swej wartości w dziedzinę celu ostatecznego”¹³.

Wskazanie katolicyzmu jako nierozłącznej części nacjonalizmu polskiego pozwala na określenie go w kontekście „więzi religijno-kulturowej, jako cechy właściwej dla nacjonalizmów, w tym polskiego”¹⁴, a co za tym idzie budowanie na tych wartościach wychowania narodowego.

Jak stwierdza A. Doboszyński, opierając się na Encyklice *Caritate Christi Compulsi*, „nacjonalizm utrzymany w słusznym granicach, a w szczególności nie wchodzący w konflikt z prawami rodziny, z zasadami religii oraz z prawami innych narodów nie budzi zastrzeżeń Kościoła, który stoi na stanowisku, że porządek chrześcijańskiej miłości nie stoi w sprzeczności z prawą miłością do swego kraju i z uczuciem słusznego nacjonalizmu; wręcz przeciwnie, kontroluje je, poświęca i ożywia”¹⁵.

Sam zaś nacjonalizm idący za „nurtem idei *Trzeciej Pozycji*, jest odpowiedzią na zdegenerowany układ, który pozwala wybierać między socjalizmem a liberalizmem”¹⁶.

Bardzo ważne jest dookreślenie radykalnego kontekstu myśli nacjonalistycznej. Gdzie radykalizm, jak podaje A. Rzepiński „to nic innego jak dążenie do prawdy. Zgodnie z etymologią słowa „radykalny – oznaczający – dogłębną analizę rzeczywistości, formułowanie rozwiązań”¹⁷, stanowi dla współczesnego ruchu narodowego wielkie wyzwanie. Właśnie poprzez swój radykalizm, ruch narodowy dąży do prawdy, jaką ów nacjonalizm ma do przekazania.

Wszelkie definicje, zarówno te ściśle teoretyczne, jak i prezentowane przez współczesny ruch narodowy zbudowane są w oparciu o termin naród, będący „zwieńczeniem hierarchii bytów społecznych”¹⁸.

⁹ W. Burszta, *Antropologia kultury*, Warszawa 1998, s. 147.

¹⁰ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3945094/nacjonalizm.html>, 30.09.2011.

¹¹ A. Rzepiński, *O nacjonalizmie, radykalizmie, skrajności, fanatyzmie...*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/11/12/arkadiusz-rzepinski-o-nacjonalizmie-radykalizmie-skrajnosci-fanatyzmie-i-marketingu-%E2%80%99Ena-ofiare%E2%80%9D/>, 15.11.2011.

¹² Tamże.

¹³ M. Żochowski, *Nasz nacjonalizm*, „Szczerbiec” 1995, nr 4, s. 5.

¹⁴ B. Grott, *Nacjonalizm chrześcijański*, Krzesowice 2006, s. 6.

¹⁵ A. Doboszyński, *Zagadnienie społeczne*, „Szczerbiec”, 1995, nr 8/9, s. 19.

¹⁶ A. Rzepiński, dz. cyt.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ J. Tomasiewicz, *Narodowe Odrodzenie Polski i jego wizja Katolickiego Państwa Narodu*, [w:] B. Grott (red.), dz. cyt., s. 179.

NARÓD

Pojęcie narodu konstytuujące nacjonalizm, według Andersona, to „wyobrażona wspólnota polityczna – zarówno ze względu na suwerenność, jak i granice. „Wyobrażeniowa” z uwagi na to, iż wszelkie wspólnoty, które nie opierają się na pierwszej więzi bezpośredniej ich członków, mają charakter wyobrażeniowy, tak więc „członkowie nawet najmniejszego narodu nie poznają większości swoich współbliznich, nie spotkają ich, nawet o nich nie usłyszą, ale mimo to w umysłach każdej jednostki żyje wyobrażenie wspólnoty, do której ona przynależy”¹⁹.

Z kolei F. Koneczny naród definiuje jako „zjawisko społeczno-kulturowe, szczyt rozwoju społecznego – jak również najwyższy przejaw cywilizacji. Narodowość według niego, nie jest jednak dana z góry, lecz jest siłą aposterioryczną, nabytą, wytworzoną przez człowieka dopiero na pewnym stopniu kultury poprzez czynniki takie jak: świadome siebie społeczeństwo, język, ojczyznę, tradycję”²⁰.

Nie mamy tutaj już do czynienia z wyobrażeniem o wspólnotcie, o micie, jak stwierdza Anderson, ale ze świadomym swego rozwoju tworem, będącym najwyższym przejawem cywilizacji.

IDEA NACJONALISTYCZNEGO WYCHOWANIA

Próbując zobrazować ideę wychowania w kontekście nacjonalizmu, właściwe staje się ukazanie jednostki jako tej, która ma być wychowywana. Jak podaje W. Burszta nacjonalizm „traktuje jednostkę jako jednostkę kolektywną, a nie interesuje się jej indywidualnym życiem”²¹.

Nacjonalizm będący doktryną polityczną, mającą niebagatelne znaczenie w tworzeniu się tożsamości narodowej i państwa narodowego, postulował wychowanie młodzieży na świadomych i lojalnych obywateli, a umożliwić to miał zorganizowany system oświatowy, którego niezbędnym elementem miała być ideologia nacjonalistyczna²².

Koncentrując się na wychowaniu nacjonalistycznym w kontekście dążeń narodowych warto zwrócić się w stronę poglądów L. Chmaja, który postulował na płaszczyźnie pedagogiki narodowej „opracowywanie metod, zasad i środków, za pomocą których pragnie kształtować młodzież na patriotów gotowych służyć swojemu narodowi i swej kulturze”²³. W pedagogice narodowej można wyróżnić dwa nurty:

1. Związany z postępem społecznym, służący wyzwoleniu mas pracujących, obronie samodzielnego bytu danego narodu, jego języka, kultury, tradycji;
2. Związany z reakcją i wstecznictwem, służący realizacji celów imperialistycznych i szowinistycznych, a w szczególności podbojom innej narodowości, ich kultury, tradycji²⁴.

Aby przyjrzeć się idei wychowania narodowego, warto zacząć od przedstawienia treści prezentowanych przez pedagogów i działaczy politycznych wieku XX, co pozwoli na ogłęd współczesnej myśli wychowania narodowo-radykalnego.

Idea wychowania narodowego zrodziła się w XVIII, a rozwinęła w XIX w., w procesie kształtowania się nowych stosunków społecznych i powstawania nowoczesnych narodów burżuazyjnych. W Polsce poglądy skoncentrowane były „w obrębie dwóch zasadniczych stanowisk: *nowoczesnego Polaka* R. Dmowskiego i *żołnierza-obywatela* Z. Balickiego, bądź to *obywatela polskiego-dzielnego człowieka* S. Szcze-

¹⁹ W. Burszta, *Antropologia kultury*, Warszawa 1998, s. 146.

²⁰ R. Jadczyk, *Feliks Koneczny o państwie i jego roli w wychowaniu*, [w:] W. Wojdyła (red.), *Wychowanie a polityka. Między wychowaniem narodowym a państwowym*, Toruń 1999, s. 74.

²¹ Tamże, s. 148.

²² E. Koneczna, *Filmowe obrazy szkoły. Pomiędzy ideologią, edukacją a wychowaniem*, Kraków – Katowice, 2011, s. 45.

²³ L. Chmaj, *Prądy i kierunki w pedagogice XX wieku*, Warszawa 1962, s. 288.

²⁴ F. Filipowicz, *Myśl pedagogiczna Lucjana Zarzeckiego 1873–1925*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1975, s. 127.

panowskiego²⁵". Należy również zaakcentować działalność pedagogiczną w kierunku wychowania narodowego Lucjana Zarzeckiego, związanego z endecją.

„Na ziemiach polskich prekursorem pedagogiki narodowej – *szkoly życia i pracy twórczej* opartej na idei wychowania obywatelsko-narodowego był S. Prus-Szczepanowski²⁶. W celu wychowania takiej jednostki domagał się przebudowy systemu szkolnego zgodnie z Polską tradycją i mentalnością, twierdząc, że – „odrębność i siła duchowa Polaków tkwi w aktywnym pierwiastku duszy, bohaterstwie i poświęceniu”²⁷, a także pragnął „rozpowszechnienia nowego typu człowieka, będącego wyrazem potrzeb społeczeństwa nowożytnego oraz lekarstwem na jego jednostronność”²⁸. Uważał za najważniejszy „postulat wychowania kształcenie woli i mocy, budzenie zmysłu rzeczywistości, pielegnowanie wszelkich zarodków samodzielności, wychowanie w ogóle charakterów aktywnych i samodzielnych o poczuciu obywatelskim i narodowym”²⁹. S. Prus-Szczepanowski wyznacza cztery podstawowe idee pedagogiki polskiej oparte na charakterze narodowym:

1. „Świadomość zasadniczej różnicy pomiędzy dobrem i złem oraz obowiązek nieustępliwej walki ze złem;
2. Pojmowanie dziejów jako zmagania się dobra ze złem oraz wiara w niechybne zwycięstwo pierwiastka dobrego nad złymi potęgami bezprawia i gwałtu;
3. Czynna dzielność, pochodząca z wiary w zwycięstwo dobrej sprawy, oparta na niezachwianej punktualności, dokładności i karności w wykonaniu;
4. Aktywna propaganda sprawy narodowej przykładem, życiem i słowem”³⁰.

Warto zwrócić uwagę na stosunek do obcych wartości, w których z jednej strony widział „korzystny pierwiastek do zasilenia ducha narodowego, co czyni go dojrzałym i jeszcze bardziej uszlachetnia”³¹, z drugiej, nawołuje do „wyzwolenia polskiej kultury spod przewagi obcego ducha”³² o czym pisze „mieście odwagę pozostać Polakami z serca i ducha. Mieście odwagę przyjąć ideę polską, jako naczelną pobudkę waszego życia, stosujcie ją do każdej chwili: do waszej pracy i do waszego wypoczynku, do nauki i sztuki, do zabawy i życia codziennego”³³. Podobną i problematykę podejmuje współczesny ruch narodowy, gdzie poprzez „koncepcję rasowego separatyzmu nawołuje do współpracy dla wzajemnego dobra oraz szacunku, przy jednoczesnym osiedleniu ras w krajach ich pochodzenia”³⁴.

W dalszej części rozważań S. Prus-Szczepanowski odróżniał uczenie się od innych narodów od naśladownictwa, a przyznając decydującą rolę religii i tradycji traktował, ją jako czynnik zabezpieczający przed wpływem obcych myśli dlatego też uważał, że to właśnie religia katolicka kształtowała duszę narodu i dlatego od utrzymywania tych korzeni uzależniał zachowanie tożsamości narodowej. W tym kontekście pisał – „Polska więc i nadal będzie katolicka – albo jej nie będzie”³⁵. Dlatego tak wielką rolę narodowi radykałowie przywiązują do tradycji katolickiej, która stanowi główny wątek rozważań nad nacjonalizmem polskim. Właśnie obrona tradycjonalizmu, ze strony ruchów narodowych, stanowi o punkcie odniesienia formowania się duchowego jednostki.

²⁵ F.W. Araszkiwicz, *Geneza ideałów wychowawczych Drugiej Rzeczypospolitej, Rozprawy z dziejów oświaty*, t. 19, Wrocław 1972, s. 155.

²⁶ L. Chmaj, dz. cyt., s. 288.

²⁷ E. Konieczna, dz. cyt., s. 47.

²⁸ L. Chmaj, dz. cyt., s. 289.

²⁹ Tamże.

³⁰ L. Chmaj, dz. cyt., s. 289.

³¹ Tamże, s. 288.

³² Tamże.

³³ S. Prus-Szczepanowski, *O polskich tradycjach w wychowaniu*, Lwów 1912, s. 300.

³⁴ D. Holland, *Polityczny Żołnierz*, Warszawa 1999, s. 65.

³⁵ A. Wojtas, *Polityka a wychowanie. Szkice z dziejów wychowania społecznego w Polsce*, Toruń 1994, s. 23–24.

W swoich rozważaniach S. Prus-Szczepanowski podkreśla także znaczenie wychowania fizycznego, jak i wiązania dążeń idealnych z czynem realnym, pogodzenia idealizmu z realizmem, a także współdziałanie społeczeństwa i szkoły w służbie narodowej³⁶.

Poglądy S. Prusa-Szczepanowskiego w szczególny sposób przedstawiają podejście do wychowania narodowego. Główne myśli zorientowane na tradycję katolicką oraz podejście separatystyczne wobec obcych wpływów odzwierciedlają się we współczesnej teorii narodowo-radykalnej.

Myśl S. Prusa-Szczepanowskiego wywarła olbrzymi wpływ na dalszy kształt koncepcji wychowania narodowego, w tym Lucjana Zarzeckiego, który pisał „silne państwo może stworzyć jednolity naród. Jeśli narodów w państwie jest więcej, zadanie to jest mocno utrudnione”³⁷.

Uważał, że wychowanie narodowe powinno stać się naczelną ideą polskiego wychowania, a rzeczywisty system wychowawczy jest systemem narodowym, w którym pojęcie ojczyzny i obywatela są ściśle ze sobą powiązane, a wyznacznikami są idea ojczyzny oraz stosunek jednostki do zbiorowości³⁸. Zwracał uwagę na „potęgowanie i budzenie geniusza narodu traktowane jako czynnik rozwoju ludzkości”³⁹, jak również przyznaje szczególną rolę państwu i Kościołowi w procesie wychowania.

Sądził, że w państwie wielonarodowym wszyscy obywatele powinni czuć się tak, jak we wspólnym domu, a przez usiłowanie zacierania różnic rasowych, religijnych, językowych narasta opór i rodzi się nienawiść⁴⁰.

W tym kontekście ważne stają się założenia polityki narodowościowej prezentowanej przez Zarzeckiego, a mianowicie „zapewnienie mniejszościom narodowym prawa wyznania i języka oraz do rozwijania własnej kultury – jeżeli wypełniają one należycie swoje obowiązki wobec państwa”⁴¹.

W dalszych rozważaniach nad wychowaniem narodowym L. Zarzecki postulował kształtowanie charakteru, którego główną cechą są wartości moralne, a do podstawowych komponentów wychowania zaliczał:

- „doświadczenie czynne (postawa czynna)
- samowiedzę
- wyrobienie duchowe
- idee jako ośrodek osobowości”⁴².

L. Zarzecki, podobnie jak J. Szczepanowski, optował za rozwojem całego człowieka, a w szczególności jego fizyczną stroną. Jak pisał „zdrowie fizyczne jest koniecznym warunkiem produktywności pracy, zamiłowanie do niej i do wielkiego nauczyciela człowieka – wysiłku”⁴³.

Polskie wychowanie narodowe z kolei miało być:

- Praktyczne – zapewnione nie tyle przez nauczanie przedmiotów o bezpośredniej użyteczności, ile przez organizację metody pracy szkoły, odpowiednie rozumienie jej celu.
- Religijne – z podstawą i źródłem zasad norm moralnych, gdyż „wychowanie dotyczy kształtowania osobowości człowieka i narodu, gdzie nie można pominąć wiary jako najwyższego szczebla przekonania”⁴⁴.

³⁶ L. Chmaj, dz. cyt., s. 290.

³⁷ B. Jedynak, S. Jedynak, L. Krusiński, *Filozofia i wychowanie*, Lublin 2010, s. 84.

³⁸ J. Gajda, *Pedagogika kultury w zarysie*, Kraków 2006, s. 76.

³⁹ Tamże, s. 77.

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ F. Filipowicz, dz. cyt., s. 132.

⁴² J. Gajda, dz. cyt., s. 78.

⁴³ L. Zarzecki, *O zadaniach nauczyciela polskiego*, Warszawa 1919, s. 20.

⁴⁴ F. Filipowicz, dz. cyt., s. 137–138.

Podstawą wychowania narodowego jest więc osobowość narodu, rozumiana jako całokształt przejawów kultury duchowej, a obejmować powinno „całokształt psychofizycznej natury człowieka, czyli wpływać na stronę fizyczną człowieka, jak i na jego intelekt, uczucia, wolę, działalność”⁴⁵, a ideę naczelną stanowi służba ojczyźnie, której podporządkowane są wszystkie inne wartości.

Dla umocnienia jednolitości narodowej L. Zarzecki konstruuje następujące wnioski:

1. Państwo powinno tworzyć polskie szkoły nawet dla najdrobniejszej liczby obywateli – Polaków.
2. Państwo powinno kształcić nauczycieli, którzy niezależnie od rodzaju szkoły, niezależnie od języka wykładowego powinni posiadać solidną kulturę polską oraz odpowiednie wyrobienie obywatelskie.
3. Państwowe szkoły średnie i wyższe mogą być tylko polskie; mniejszości narodowe mają utrzymywać własne szkoły prywatne.
4. Należy zahamowywać dopływ ludzi do szkolnictwa o nienależytym przygotowaniu ogólnym i zawodowym.
5. Niezbędne jest spotęgowanie oddziaływania wychowawczego szkoły przez odpowiednie przygotowanie nauczycieli oraz ustalenie dla niej właściwego kierunku wychowawczego i programu⁴⁶.

Mimo iż, poglądy L. Zarzeckiego są wartościowe pod względem formowania jednostki, wychowania jej w duchu narodowym, członkowie współczesnego ruchu Falanga mówią o „poglądach charakterystycznych dla starej endecji, dryfującej przed przewrotem majowym w stronę liberalną”⁴⁷.

L. Zarzecki reprezentował pogląd, że Polsce jest potrzebny przede wszystkim dobry pracownik – obywatel, który będzie przygotowany do pracy produkcyjnej i jednocześnie oddany służbie narodowi i ojczyźnie⁴⁸. Akcentowanie tradycji katolickiej zarówno w poglądach L. Zarzeckiego, jak i S. Prusa-Szczepanowskiego stanowi istotną część wychowania narodowego. Z kolei sam sens poglądów dotyczy głównie kreowania obywatela, świadomego swojego pochodzenia, miłującego ojczyznę i kulturę, traktującego obcych z pewną niechęcią.

RECEPCJA POGLĄDÓW NA WYCHOWANIE

W literaturze naukowej, poświęconej nacjonalizmowi polskiemu, wyraźnie zaznacza się identyfikacja współczesnej myśli nacjonalistycznej z polską myślą polityczną Narodowej Demokracji oraz jej założycieli i głównych ideologów Romana Dmowskiego, Jana Ludwika Popławskiego i Zygmunta Balickiego⁴⁹. Dwóch z nich, R. Dmowski i Z. Balicki reprezentują według L. Chmaja „wsteczne podejście do wychowania narodowego”⁵⁰.

Przedstawienie poglądów dotyczących kształtowania jednostki przez wspomnianych wyżej ideologów jest pod tym względem istotne, iż współcześnie ruch narodowy akcentuje ich dokonania na wielu płaszczyznach, a ich myśli wciąż są obecne w dyskursie współczesnego nacjonalizmu.

Za najważniejszy element w procesie wychowania Z. Balicki uważał „naród, jako najwyższe dobro na ziemi”⁵¹, zaś pod adresem pedagogiki i wychowania wysuwał dwa podstawowe zadania:

⁴⁵ Tamże, s. 138.

⁴⁶ Tamże, s. 133.

⁴⁷ Wywiad z członkiem ruchu narodowego Falanga z dnia 29.08.2011.

⁴⁸ F. Filipowicz, dz. cyt., s. 133–137.

⁴⁹ J. Macała, *Główne ośrodki myśli politycznej w XX wieku*, [w:] Maj E., Mikołajczyk M., Śliwy M. (red.), *Nacjonalizm. Idee w procesie kształtowania współczesnej rzeczywistości polskiej*, Kraków 2010, s. 76.

⁵⁰ F. Filipowicz, dz. cyt., s. 137.

⁵¹ F. W. Araszkiewicz, dz. cyt., s. 154.

1. „Wprowadzenie młodego pokolenia tak głęboko w tradycję narodu, ażeby czuło się ono wewnątrz niej wszystkimi swoimi splotami z nią zespolone.
2. Ukształtowanie pozytywnego patriotyzmu wyrażającego się w ideale *żołnierza-obywatela*”⁵².

Do najważniejszych cnót *żołnierza-obywatela* zaliczał:

- zdolność do współdziałania,
- karność,
- koleżeństwo,
- solidarność,
- głęboką religijność,
- tężyznę fizyczną,
- aktywizm⁵³.

Pozytywny patriotyzm widział pod postacią „przejęcia się dziejami, ziemią i ludźmi, mową i literaturą ojczystą, kładł nacisk na wyrobienie żelaznych charakterów, bezwzględnej woli, żołnierskiego hartu, narodowej mowy⁵⁴.

Uważał, że „w warunkach Polski rację bytu ma jedynie etyka idei⁵⁵” rozumiana, jako zbiorowa (społeczna) samowiedza, autonomiczna i stanowiąca zarazem etykę narodową „umożliwiającą jednostkom zlanie się duchowe ze swoim społeczeństwem i przyjęcie jego dobra, pragnień i dążeń za swoje”⁵⁶. Etyka idei widzi „silną indywidualność w człowieku, który zespolił się ściśle z najbardziej odpowiadającymi jego charakterowi grupami, kołami stanie się najlepszym ich wyrazem, wniesie w ich życie pierwiastki dodatnie, stworzy lub podniesie ich typ do harmonijnego ich współdziałania dla dobra całości”⁵⁷.

Z. Balicki bardzo ciekawie charakteryzuje samoświadomą, rozwijającą się oraz identyfikującą się duchowo z narodem jednostkę. Przy czym należy również zwrócić uwagę, iż formowanie się osoby w konkretnym kierunku następuje w wyniku przynależności do jakiejś organizacji, czy też koła.

Z kolei R. Dmowski w *Mysłach nowoczesnego Polaka* postuluje uzdrowienie ducha narodowego Polaków, poprzez krytykę wad narodowych rozumianych, jako „bierny stosunek znacznej części Polaków do wynarodowiającej polityki zaborców, jak i przerostu skłonności do intelektualizowania i estetyzowania”⁵⁸.

W swojej polityce, po ewolucji myśli endeckiej, R. Dmowski dostrzegł w „katolicyzmie potencjalną siłę zdolną powstrzymać proces rozkładu społeczeństwa”⁵⁹. W programie Stronnictwa Narodowego z roku 1928 można przeczytać „wychowanie narodowe ma na celu kształcenie charakteru i umysłu młodych pokoleń na podstawach cywilizacji polskiej, pielęgnowanie w nich ducha religijnego”⁶⁰.

„Oderwanie narodu od religii i od Kościoła, jest niszczeniem samej istoty narodu”⁶¹, dlatego też Stronnictwo Narodowe tak bacznie zwracało uwagę na „wychowanie szkolne młodzieży katolickiej, które powinno opierać się na zasadach religijnych, i to pod względem obowiązkowej nauki religii, jak

⁵² Tamże, s. 155.

⁵³ Tamże.

⁵⁴ L. Chmaj, dz. cyt., s. 295.

⁵⁵ Tamże, s. 154.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Z. Balicki, *Egoizm narodowy wobec etyki* [w:] B. Grott (red.), *Religia, Kościół, Etyka w ideach i koncepcjach prawicy polskiej*, Kraków 1993, s. 78.

⁵⁸ L. Chmaj, dz. cyt., s. 153.

⁵⁹ A. Wojtas, *Polityka a wychowanie. Szkice z dziejów wychowania społecznego w Polsce*, Toruń 1994, s. 23–69.

⁶⁰ Tamże, s. 70.

⁶¹ R. Dmowski, *Kościół, Naród, Państwo*, Warszawa 1990, s. 19.

również na czynnym uczestnictwie młodzieży w praktykach religijnych pod nadzorem władz kościelnych i szkolnych⁶².

Mimo, iż R. Dmowski wyraża swoje zdanie dotyczące wychowania, to nie ukazuje konkretnych działań mających na celu wychowanie młodzieży w duchu narodowym. Jest to tylko podstawa myśli i kontekstów wychowania, w jakich owa jednostka miała by egzystować. Jednak jak większość teoretyków wychowania takich jak L. Zarzecki, S. Prus-Szczepanowski, zwraca się ku nadrzędnej wartości w wychowaniu, jakim jest tradycja katolicka.

Ta krótka charakterystyka inicjatyw wychowania narodowego, prezentowana z dwóch obozów; profesjonalnych pedagogów i polityków, pozwala na wytyczenie konkretnych założeń, związanych z wychowaniem narodowym/nacjonalistycznym prezentowanych przez współczesne ruchy narodowe.

Dalsze rozważania dotyczą Narodowego Odrodzenia Polski, ze względu na to, iż jest to jedna z najdłuższej działających w Polsce formacji narodowo – radykalnych, opartych na idei nacjonalistycznej, która zwraca uwagę na wychowanie, skoncentrowane przede wszystkim na etyce katolickiej.

W swoich poglądach NOP zwrócony jest ku wychowaniu *Politycznego Żołnierza*, który swe zasady opiera na deklaracji Trzeciej Pozycji, mającej uformować myślenie ukierunkowane na wiarę i filozofię życia.

Co warte jest podkreślenia, myśli Z. Balickiego, dotyczące wychowania (egoizm narodowy), nie znajdują odzwierciedlenia w koncepcjach NOP. Podobnie Roman Dmowski, uważany za autorytet ruchu narodowego, nie znajduje w oczach NOP zbyt dużego poparcia ze względu na to, iż nie „uważa go się za twórcę skończoności ideologii polskiego nacjonalizmu”⁶³. *Ipsa facto* kierunek rozwoju jednostki prezentowany w *Myślach nowoczesnego Polaka* mimo, iż nie uważany jest za teoretyczną podbudowę mogącą stanowić o formie, w jakiej owo wychowanie mogło by przebiegać, staje się podstawą, na jakiej wychowanie narodowe miałyby się opierać.

Szczegółowe znaczenie przypisuje się myśli „Jestem Polakiem – więc mam obowiązki polskie: są one tym większe i tym silniej się do nich poczuwam, im wyższy przedstawiam typ człowieka”⁶⁴. Przedstawia ona typ człowieka charakteryzującego się: poczuciem godności, rozwojem moralnym, szlachetną dumą narodową, duchowym bogactwem, dojrzałością moralną, patriotyzmem. Ale jak już wspomniałem wyżej, R. Dmowski dostarcza ogólnikowy zarys, nie ukazujący podbudowy teoretycznej wychowania.

Zatem Narodowe Odrodzenie Polski całkowicie odrzuca wychowanie liberalne oraz teorię wychowania J. J. Rousseau, w której widzi jedynie „gorzkie i tragiczne owoce”⁶⁵, przy tym wyznacza główne zasady wychowania:

- podmiotowe dziecko – człowiek (jakie ono jest),
- cel⁶⁶.

W konsekwencji „dziecko i wychowanie – to dwie rzeczy, które wyznaczają istnienie narodu oraz są niezbędne dla jego tworzenia. Lecz aby było to możliwe trzeba ku nim skierować całe życie, całą politykę wewnętrzną i zewnętrzną kraju w jakiegokolwiek jej postaci, winna mieć za cel, a jednostki mogły patrzeć w przyszłość swej miłości, pobrać się, żyć zgodnie z naturą, rodząc dzieci i wychowując je należycie”⁶⁷.

⁶² A. Wojtas, dz. cyt., s. 23 – 71.

⁶³ J. Tomaszewicz, dz. cyt., s. 172.

⁶⁴ R. Dmowski, *Myśli nowoczesnego Polaka*, Wrocław 2002, s. 20.

⁶⁵ A. Gmurczyk, *Rzeczy o wychowaniu istotne*, „Szczepiec” 2010, nr 148, s. 9.

⁶⁶ Tamże.

⁶⁷ Tamże.

Taki kierunek proponuje NOP w swym działaniu wychowawczym. Jednak całość poglądów zorientowana jest na uformowaniu jednostki – politycznego żołnierza katolika, dążącego do doskonałości i odnowy duchowej, będącego twórczym pierwiastkiem narodu.

W rezultacie wychowanie pojmowane jest jako wynik spojrzenia na człowieka i jego cel życiowy. Ale żeby mówić o tym procesie należy w pierwszej kolejności „zdać sobie sprawę z tego kim być powinien podmiot wychowania – dziecko, które ma być wychowywanym”⁶⁸.

Dlatego też, we wstępie *Politycznego Żołnierza* można zauważyć owo ukierunkowanie – „to, o czym mówi to charakter, osobowość i postawy życiowe w obrębie narodu”⁶⁹.

Zadaniem *Politycznego Żołnierza*, jest „promowanie woli życia poprzez ukazywanie przeciwstawnej do materialistycznego koszmaru tego stulecia prawdziwej natury życia – oraz przeżywania go”⁷⁰. Do osiągnięcia tego, potrzebna jest jednostce duchowa rewolucja. Również, trzeba zwrócić uwagę na atrybuty, jakie posiadać powinien *Polityczny Żołnierz*: Honor, Sprawiedliwość, Szacunek dla samego siebie, Uczciwość, Wiara, Pokora, Współczucie, Miłość. D. Holland akcentuje również wiarę i ideał, jako to, co „ceniśmy wyżej od życia, a którego nie można zastraszyć, przekupić, czy porzucić pod naciskiem tortur”⁷¹. Wszelkie działania jednostki pretendującej do bycia *Politycznym Żołnierzem*, są niezwykle skomplikowane, lecz jak stwierdza D. Holland „zacziesz od osiągnięcia drobnych rzeczy, co pozwoli Ci nabyć umiejętności i zdobyć wiarę, co z kolei pozwoli Ci w osiągnięciu bardziej ambitnych celów”⁷².

Należy zwrócić uwagę na rady, jakie pomogą jednostce na owej drodze, szczególnie w dzisiejszych czasach, gdzie bierność jest na porządku dziennym, a obojętność wobec tradycji i destrukcyjny zasięg zjawisk współczesnego świata stał się normą. Wskazówki te obejmują czytanie książek i czasopism poświęconych polityce i poprzez to walkę o sprawiedliwość wokół siebie, naukę dokonywania właściwych wyborów, włączanie się w działania organizacji, wyzbycie się nałogów⁷³. Należy również w jednostce rozwinąć pewne cechy, które pozwolą jej stać się *Politycznym Żołnierzem*: cierpliwość, spokój, samodyscyplina, poczucie humoru. Głównymi zaś zasadami powinny być: prawda, porządek i absolutne dobro. Niezmiernie ważną rolę dla ukształtowania *Politycznego Żołnierza*, jak wspomina D. Holland, odgrywa społeczeństwo, jako „asystent w poszukiwaniu duchowej doskonałości i doczesnego szczęścia”⁷⁴.

Dążąc do doskonałości T. Piasecki wskazuje, że nacjonalista musi przebyć „duchową wędrówkę, która pozwala mu na wyzbycie się rzeczy „zatruwających duszę, przesłaniających umysł”⁷⁵. Po przebyciu tej drogi ma stać się *Nowym Człowiekiem*, „człowiekiem idącym ku Bogu, a nie oddalającym się od niego”⁷⁶; człowiekiem, który może „kształtować swoje życie jak chce, do woli, czyniąc z niego drogę do celu”⁷⁷, „człowiekiem, który będzie praktykował to, co głosi, będzie ucieleśniał ideał w ten sposób, że będzie działał samodzielnie, we wspólnocie w której żyje”⁷⁸. Taka jednostka zdolna jest osiągnąć wszystko. Podążając ku doskonałości, wywoła w sobie wewnętrzną duchową rewolucję.

Dążąc do doskonałości, *Polityczny Żołnierz*, powinien zinternalizować pewne zasady, które pozwolą mu na funkcjonowanie i ugruntowanie swojej pozycji. Zasady te zawarte w *Deklaracji Trzeciej Pozycji*,

⁶⁸ Tamże, s. 10.

⁶⁹ D. Holland, *Polityczny Żołnierz*, Warszawa 1999, s. 5.

⁷⁰ Tamże, s. 15.

⁷¹ Tamże, s. 17.

⁷² Tamże, s. 22.

⁷³ Tamże, s. 22–23.

⁷⁴ Tamże, s. 42.

⁷⁵ T. Piasecki, *Droga Nacjonalisty*, Opole 2005, s. 20.

⁷⁶ Tamże, s. 22.

⁷⁷ Tamże, s. 13.

⁷⁸ D. Holland, dz. cyt., s. 62.

która jest „duchowo umotywowanym światopoglądem, odrzucająca polityczną mądrość przyjętą we współczesnym świecie, w którym wszystkie narody i kultury skazane są na dokonywanie wyboru pomiędzy lewicą a prawicą, komunizmem a kapitalizmem”⁷⁹ pozwalają na dokonanie weryfikacji współczesności i własnej drogi.

Trzecia Pozycja koncentruje się przede wszystkim na kwestiach związanych z: prymatem ducha (jako integralnej części politycznej tradycji), porządku moralnego, opozycją wobec materializmu, syjonizmem i narodem palestyńskim, ideałem rządów powszechnych, różnicami rasowymi i kulturowymi, zachowaniami otoczenia, zagrożeniami ze strony banków, własnością oraz rewolucją narodową na świecie.

Narodowe Odrodzenie Polski, charakteryzując dalszy kierunek wychowania jednostki w oparciu o religię katolicką, głosząc, że najwyższą wartością jest Bóg, przywołuje katolicką etykę wychowania ks. Stanisława Bełcha. A. Gmurczyk, założyciel ruchu Narodowe Odrodzenie Polski, tak mówi o samym autorze „ks. S. Bełch należy do wąskiego grona może pięciu osób, które znacząco wpłynęły na ukształtowanie się zarówno mojego sposobu myślenia w kategoriach nacjonalistycznych, jak i szerzej – na obecny charakter polskiego nacjonalizmu”⁸⁰.

Wychowywanie w myśli nacjonalistycznej etyki wychowania katolickiego, powinno być oparte o cztery podstawowe czynniki⁸¹.

Osoba wychowanek, jako materiał wychowania – obraz człowieka, przyjęty przez myśl katolicką, w roli materiału rzeźbionego w procesie wychowania, na który składa się tworzenie pełni człowieczeństwa nadprzyrodzonego, jako dopełnienie i wydoskonalenie pełni człowieczeństwa naturalnego.

1. Treści wychowania – czynnik formalny
2. Tak pojmowane wychowanie zawiera w sobie dwa istotne składniki:
  - Obiektywną prawdę;
  - Subiektywny rozwój jednostki.

Obiektywna prawda, do której zmierzać ma każda jednostka zawiera w sobie *prawdy*, stanowiące istotny element w filozofii wychowania. Samo zaś wychowanie, ma zmierzać ku temu, aby uczeń poznał następujące prawdy:

- Obiektywność ludzkiej myśli;
- Znaczenie bytu czyli istnienie rzeczy;
- Źródło bytu;
- Realność prawdy nadprzyrodzonej;
- Oczywiste prawdy podstawowe.

Drugi istotny składnik wychowania to subiektywny rozwój osobowości, w którym to „uczeń rozwija w sobie usprawnienia zgodnie ze swą rozumną naturą. Owe usprawnienie to cnoty intelektualne i obyczajowe”⁸².

W dalszych rozważaniach ks. Bełch, przytacza dwie przyczyny powodujące wychowanie:

3. Przyczyna celowa wychowania – której celem jest osiągnięcie świętości, po to wychowuje się, aby jednostka stała się świętym, czyli doskonałym;
4. Przyczyna sprawcza wychowania – instrumentalna – w której główną rolę sprawuje nauczyciel, przyczyniając się do procesu uczenia się, będącego samorodną czynnością ucznia, dostarczając materiału i instrumentów – środków pomagających uczniowi wyjść z biernej możliwości aktu.

⁷⁹ Tamże.

⁸⁰ A. Gmurczyk, dz. cyt., s. 21.

⁸¹ Tamże, s. 10–20.

⁸² Tamże, s. 15.

W samej zaś drodze jednostki do nabywania wiedzy można wyszczególnić:

- Odkrycie – rozum naturalny sam dochodzi do czegoś nieznanego;
- Pouczenie – dostarczanie rozumowi pomocy zewnętrznej, narzędzi, instrumentów.

Tak kierowane wychowanie prowadzi jednostkę do osiągnięcia doskonałości, poprzez drogę, jaką musi przebyć (*drogę nacjonalisty*), zasady (ujęte w *Trzeciej Pozycji*), jakimi musi się kierować, formowanie siebie (jako *Politycznego Żołnierza*).

Z kolei interesujące poglądy na wychowanie prezentuje ruch narodowo – radykalny Falanga, który swą nazwę wziął od ruchu narodowego działającego w Polsce w XX w. w dwudziestoleciu międzywojennym. Falangiści odrzucają założenia L. Zarzeckiego dotyczące wychowania narodowego, prezentując przy tym własne stanowisko.

Proponowane przez Falangistów założenia dotyczące pedagogiki „odzwierciedlają się w szerszym stosunku narodu do wyzwań współczesności, czerpiąc z dorobku przeszłości. Uważają, że dominujący współcześnie, liberalny model wychowania, promujący hedonizm i konsumpcjonizm – wyniszcza młode pokolenie. Alternatywą powinien być nowoczesny model wychowania, w którym zrealizowane zostaną ponadczasowe i uniwersalne wzorce kulturowe i społeczne, zwłaszcza te wynikające z tradycyjnego rzymskiego katolicyzmu”⁸³, zaś „całościowy model wychowania jest możliwy oczywiście tylko: w organizacji nacjonalistycznej i w państwie, w którym nacjonalizm odniósł zwycięstwo”⁸⁴.

Wyznaczając dalsze cele wychowania narodowego, Falangiści opowiadają się za „modelem edukacji scentralizowanej, opartej na klasycznym rozumieniu pedagogiki, ze szkołą wychowującą młode pokolenie wspomaganą przez rozmaite organizacje pro obronne, w duchu nacjonalizmu i militarystyki”⁸⁵.

W tym kontekście Falangiści krytykują postmodernistyczną dekonstrukcję, jako tę, która niszczy instytucje zarówno państwowe, społeczne jak i religijne⁸⁶.

Dlatego z jednej strony popierają wychowanie, mające ukształtować jednostkę ku pracy na rzecz dobra ogółu, z drugiej negują postmodernizm, liberalizm oraz wychowanie oparte na materializmie, hedonizmie, przywołując wnioski K. Poppera. Mianowicie, „że obiektywizm materialistyczny (reprezentowany np. przez komunizm) oraz obiektywizm idealistyczny (np. rzymski katolicyzm) łączy właśnie fakt bycia przeciwnikami społeczeństwa otwartego (liberalnego), które według falangistów musi zostać zniszczone”⁸⁷.

Dalsze kierunki rozpatrywania, konstruowania wychowania, według Falangistów, należało by szukać chociażby, we wspomnianych pracach R. Dmowskiego, jak również w myśli J. Mosdorfa, przy jednoczesnym odrzuceniu założeń S. Prusa–Szczepanowskiego i L. Zarzeckiego. Falangiści skłaniają się także ku rozważaniom J. Evoli i „ucieśnieniu typowo wojowniczego postrzegania życia, z umiłowaniem hierarchii, relacji opartych na posłuszeństwie i rozkazach, odwadze, poczuciu honoru, wierności, specyficznych formach aktywnej bezosobowości zdolnej do stworzenia anonimowego bohaterstwa, szczerych i otwartych relacji między ludźmi, między towarzyszami, między przywódcą a podwładnymi”⁸⁸. Idąc dalej za rozumowaniem J. Evoli, określają młodzież, jako tę, która powinna „zdawać sobie sprawę z zatruć całego pokolenia przez różnorodne czynniki, włączające zgodnie zniekształconą i fałszywą wizję świata”⁸⁹.

⁸³ Wywiad z członkiem ruchu narodowego Falanga z dnia 29.08.2011.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ Tamże.

⁸⁸ J. Evola, *Men among the Ruins*, Rochester 2002, s. 194.

⁸⁹ J. Evola, *Orientacje*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/05/17/julius-evola-orientacje/>, 21.11.2011.

W duchowej sferze jednostki, istnieje coś, co „mogłoby służyć jako orientacja dla sił oporu i odnowy, mianowicie duch legionowy”⁹⁰. Ów duch legionowy stanowi przykład związany z rozwojem jednostki prezentowany zarówno przez Falangistów, jak i narodowców skupionych w szeregach NOP, mianowicie chodzi o Legion św. Archanioła Michała i jego główną postać Corneliu Zelea Codreanu. W swojej *Drodze Legionisty* zawarł podstawowe zasady, jakimi powinna kierować się jednostka⁹¹.

- czystość moralna;
- bezinteresowność w walce;
- entuzjazm;
- wiara, praca, porządek, hierarchia, dyscyplina;
- legion powinien umacniać energię i siłę moralną naszego Narodu, bez których nie można nigdy zwyciężyć;
- sprawiedliwość (Legion powinien być szkołą sprawiedliwości i źródłem siły, dzięki której sprawiedliwość zapanuje);
- czyny – nie słowa! Nie mów, co trzeba zrobić, lecz wykonaj to!

Droga Legionisty prowadzić ma do ukształtowania *Norwego Człowieka*, w którym „muszą odrodzić się wszystkie cnoty ludzkiej duszy, wszystkie najlepsze wartości rasy. W Nowym Człowieku muszą zostać przewyciężone wszystkie wady i złe nastawienia”⁹². Dlatego ważne jest, aby dużą rolę odegrała młodość, którą „przeznaczenie wzywa na scenę historii”⁹³.

Postać Corneliu Zelea Codreanu i jego ideał legionowy stał się niezwykle ważny dla polskich nacjonalistów, ze względów duchowych, historycznych, jak i wychowawczych.

Jednak, aby wyrazić w pełni nacjonalistyczną myśl dotyczącą wychowania, współczesny ruch narodowy zwraca uwagę na Gilberta K. Chestertona „angielskiego katolika-konwertyte, nacjonalistę, współtwórcę dystrybucjonizmu, autora licznych publikacji – stanowiących do dnia dzisiejszego kanon lektur obowiązkowych dla wszystkich europejskich, chrześcijańskich nacjonalistów”⁹⁴. W swoich *Obronach rzeczy wzgardzonych*, broni miłości do dzieci. Jak twierdzi G.K. Chesterton „prawdziwy stosunek do dzieci jest szczerzy, stosunek do starszych fałszywy. Zachowanie nasze wobec rówieśników opiera się na czystej formalistycy, z pewną dozą obojętności i wzdargy. Zachowanie zaś nasze wobec dzieci polega na delikatnej wyrozumiałości, pokrywającej ogromny szacunek”⁹⁵. Dlatego też „bylibyśmy bliżsi pojmowania świata, gdybyśmy wobec wszystkich dorosłych, wszelkich typów i godności, zachowywali taką sympatię i taki zaślepiony szacunek, jak wobec dzieci”⁹⁶. Taki kierunek zachowania, a przy tym podejście wobec dzieci wyznacza wspominany myśliciel.

ZAKOŃCZENIE

Współczesne ruchy narodowe, przy swej złożoności poglądów, skupionych wokół wychowania, skłaniają się, jak to określają, ku ponadczasowym rozwiązaniom. W rezultacie są to koncepcje oparte o rozważania polskich polityków i pedagogów wieku XX, odpowiadające na wyzwania współczesności. Pojawiają się również idee zagraniczne, które mają wpływ na tworzenie się polskiej myśli nacjonalistycznej. Mianowicie są to: rozważania J. Evoli, D. Hollanda, G. K. Chestertona czy C. Z. Codreanu.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ C. Z. Codreanu, *Droga Legionisty*, <http://www.nacjonalista.pl/2010/12/03/corneliu-zelea-codreanu-droga-legionisty/>, 21.11.2011.

⁹² Tamże.

⁹³ Tamże.

⁹⁴ G. K. Chesterton, *Polska*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/05/29/g-k-chesterton-polska/>, 21.11.2011.

⁹⁵ G.K. Chesterton, *Obrona rzeczy wzgardzonych*, Warszawa 2009, s. 48.

⁹⁶ Tamże.

Jednak przy całej złożoności stanowisk prezentowanych przez omawiane przeze mnie ugrupowania nacjonalistyczne zaznacza się jednolita koncepcja idei wychowania narodowego. Wszystkie organizacje ugruntowują swoje założenia w tradycji katolickiej jako na absolutnym wyznaczniku wartości i postępowaniu jednostki.

Warto podkreślić, że niejednokrotnie uwidaczniają się sprzeczności w koncepcjach polskich narodowych radykałów, ponieważ z jednej strony, ugruntowują swoją ideę na katolickiej etyce wychowawczej, a z drugiej, przytaczają J. Ewole, który „oczekiwał ostatecznego zerwania z chrześcijaństwem i usilnie ku niemu dążył, będąc zwolennikiem śmiałego wyboru tradycji, pragnienia obrania nowego, odrębnego kierunku”⁹⁷.

Jednak należy zwrócić uwagę, iż kierując się zasadami duchowej drogi, honoru, poszanowania życia i godności ludzkiej, współczesny ruch narodowy skupiony wokół idei nacjonalistycznej nie nawołuje do nienawiści rasowej, kulturowej, etnicznej, czy narodowej. Kieruje się szacunkiem do *Imości* pomimo „popierania koncepcji rasowego separatyzmu”⁹⁸. Należy dodać, iż „nacjonalizm może być zarówno ideologią promującą konstruktywny patriotyzm, jak i destruktywny szowinizm, oparty na rasizmie i poczuciu wyższości nad innymi”⁹⁹. Dlatego ważne wydaje się postawienie sobie pytań, czy możemy w ogóle mówić o słusznym nacjonalizmie i myśli wychowawczej wokół niego skupionej? I czy nie wypadałoby dokonać pewnych rewizji teoretycznych dotyczących nacjonalizmu?

BIBLIOGRAFIA

- Araszkiewicz A., *Geneza idealów wychowawczych Drugiej Rzeczypospolitej, Rozprawy z dziejów oświaty*, t. 19, Wrocław 1972.
- Balicki Z., *Egoizm narodowy wobec etyki* [w:] Grott B. (red.) *Religia, Kościół, Etyka w ideach i koncepcjach prawicy*, Kraków 1993.
- Burszta W., *Antropologia kultury*, Warszawa 1998.
- Chesterton G.K., *Obrona rzeczy wzgardzonych*, Warszawa 2009.
- Chmaj L., *Prądy i kierunki w pedagogice XX wieku*, Warszawa 1962.
- Dmowski R., *Kościół, Naród, Państwo*, Warszawa 1990.
- Dmowski R., *Myśli nowoczesnego Polaka*, Wrocław 2002.
- Doboszyński A., *Zagadnienie Społeczne*, „Szczerbiec”, 1995, nr 8/9.
- Evola J., *Men among the Ruins*, Rochester 2002.
- Filipowicz F., *Myśl pedagogiczna Lucja Zarzeckiego 1973–1925*, Wrocław – Warszawa 1974.
- Gajda J., *Pedagogika kultury w zarysie*, Kraków 2006.
- Gellner E., *Narody i nacjonalizm*, Warszawa 1991.
- Gmurczyk A., *Rzeczy o wychowaniu istotne*, „Szczerbiec” 2010, nr 148.
- Żochowski M., *Nasz nacjonalizm*, „Szczerbiec” 1995, nr 4.
- Grott B. (red.), *Religia, Kościół, Etyka*, Kraków 1993.
- Grott B. (red.), *Różne oblicza nacjonalizmu*, Kraków 2010.
- Grott B., *Nacjonalizm chrześcijański*, Krzeszowice 2006.
- Haywood A., *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa 2007.
- Holland D., *Polityczny Żołnierz*, Warszawa 1999.
- Jadczak R., *Feliks Koneczny o państwie i jego roli w wychowaniu* [w:] W. Wojdyła, (red.) *Wychowanie a polityka. Między wychowaniem narodowym a państwowym*, Toruń 1999.
- Jedynak B., Jedynak S., Krusiński L., *Filozofia i wychowanie*, Lublin 2010.
- Konieczna E., *Filmowe obrazy szkoły. Pomiędzy ideologią, Edukacją a wychowaniem*, Kraków – Katowice, 2011.
- Macała J., *Główne ośrodki myśli politycznej w XX wieku* [w:] Maj E., Mikołajczyk M., Śliwy M., (red.) *Nacjonalizm. Idee w procesie kształtowania współczesnej rzeczywistości polskiej*, Kraków 2010.
- Maj E., Mikołajczyk M., Śliwy M., (red.), *Nacjonalizm. Idee w procesie kształtowania współczesnej rzeczywistości polskiej*, Kraków 2010.
- Piasecki T., *Droga Nacjonalisty*, Opole 2005.
- Prus-Szczepanowski S., *O polskich tradycjach w wychowaniu*, Lwów 1912.

⁹⁷ P. Taufer, *Tradycja Pierwotna i Tradycja Katolicka*, „Zawsze Wierni” 2010, nr 7, s. 35.

⁹⁸ D. Holland, dz. cyt., s. 65.

⁹⁹ E. Konieczna, dz. cyt., s.48.

- Taufe P., *Tradycja Pierwotna i Tradycja Katolicka*, „Zawsze Wierni” 2010, nr 7.
- Tomasiewicz J., *Narodowe Odrodzenie Polski i jego wizja Katolickiego Państwa Narodu*, [w:] Grott B. (red.) *Różne oblicza nacjonalizmów*, Kraków 2010.
- Tomasiewicz J., *Rasa przeciw narodowi. Rasizm a nacjonalizm – uzupełnienie się czy wykluczenie?*, [w:] Grott B. (red.) *Różne oblicza nacjonalizmu*, Kraków 2010.
- Wojdyła W. (red.) *Wychowanie a polityka. Między wychowaniem narodowym a państwowym*, Toruń 1999.
- Wojtas A., *Polityka a wychowanie. Szkice z dziejów wychowania społecznego w Polsce*, Toruń 1994.
- Zarzecki L., *O zadaniach nauczyciela polskiego*, Warszawa 1919.

NETOGRAFIA

- Chesterton G.K., *Polska*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/05/29/g-k-chesterton-polska/>, 21.11.2011.
- Codreanu C.Z., *Droga Legionisty*, <http://www.nacjonalista.pl/2010/12/03/corneliu-zelea-codreanu-droga-legionisty/>, 21.11.2011.
- Evola J., *Orientacje*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/05/17/julius-evola-orientacje/>, 21.11.2011.
- <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/3945094/nacjonalizm.html>, 30.09.2011.
- Rzepiński A., *O nacjonalizmie, radykalizmie, skrajności, fanatyzmie...*, <http://www.nacjonalista.pl/2011/11/12/arkadiusz-rzepinski-o-nacjonalizmie-radykalizmie-skrainosci-fanatyzmie-i-marketingu-%E2%80%99Ena-ofiare%E2%80%9D/>, 15.11.2011.

NATIONALIST CONCEPTS OF UPBRINGING IN CONTEMPORARY RADICAL NATIONAL THOUGHT

Summary

National upbringing is concentrated around 20th century national concepts and often adopts radical approaches. Nationalism, which in its essence is an ideological movement, today is perceived in a very negative way: by putting people at its forefront, it emphasizes their autonomy. Polish nationalism is grounded in religion, more specifically, in Christianity with its traditionalist foundation.

Today, Polish nationalism, as a national movement, balances between the national and the radical. One of its most established national formations is the National Rebirth of Poland, which presents its views, including national upbringing, in the journal "Szczerebiec". Its postulates are based on the Third Way theory.

In this paper, I focus on the 20th century concepts of national education and the reception of those concepts in the contemporary national movement.

My main aim is to present contemporary views about the formation of national education which does not identify itself with notions such as racism, anti-Semitism or ethnical, racial or national hatred.

I also present nationalism as an idea, an ideology aimed at unification, preservation of tradition and the development of an individual, rather than the pursuit of alienation and the reinforcement of antagonistic attitudes leading to hatred.

Nationalism traditionally carries a negative connotation associated with Nazi and fascist ideologies. However, nowadays it adopts a very different attitude: it advocates social movement and cultural exchange of experience, and thus is now called by some the "last bastion of hope". Therefore, it becomes necessary to cast new positive light on nationalism and its aspirations, and refrain from perceiving it as a destructive movement.

Key words: nationalism, nation, nationality upbringing, national – radicalism, National Rebirth of Poland, catholic traditionalism, Szczerebiec, Third Way, national movement